

Miłosz ALEKSANDROWICZ, *Teoretyczne podstawy francuskiej polifonii liturgicznej XVII wieku*, Wydawnictwo Gaudium, Lublin 2017, ss. 675, ISBN 978-83-7548-287-4.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rt.2017.64.13-12>

Każda epoka w historii muzyki mieni się właściwym sobie kolorytem, poszukuje własnego języka muzycznego oraz nowych rozwiązań w zakresie techniki kompozytorskiej i brzmienia. Muzyka XVII wieku jawi się, w stosunku do poprzednich epok, jako absolutne *novum*. Pomimo iż muzyka zachodnia daleko wykracza poza dziedzinę religijną i kościelną, to jednak swoje najgłębsze źródło znajduje w liturgii, jest rzeczywistością o randze teologicznej. Jednym z ważnych obszarów tego okresu w dziejach muzyki jest liturgiczna twórczość francuska, tworzona na potrzeby służby Bożej w oparciu o określone zasady. Ich poszukiwanie we francuskich traktatach muzycznych stało się głównym celem badawczym, jaki postawił w swojej monografii dr Miłosz Aleksandrowicz.

Przygotowana przez niego rozprawa dotyczy ciekawego zagadnienia, zwłaszcza dla muzykologów parających się muzyką religijną, jaką była francuska polifonia liturgiczna w okresie baroku. M. Aleksandrowicz podjął się trudnego i niezwykle cennego dla polskojęzycznej muzykologii zadania przebadania uwarunkowań francuskiej polifonii liturgicznej XVII wieku, ze szczególnym uwzględnieniem jej teoretycznych podstaw. Autor w szerokim kontekście intelektualnym (teoria i estetyka muzyki), duchowym (potrydencka teologia i liturgia) oraz muzycznym (zasady kompozycji) ukazuje specyfikę muzyki towarzyszącej sprawowaniu liturgii mszalne i *officium divinum* w kraju, w którym dzieło potrydenckiej odnowy realizowane było zdecydowanie odmiennie, niż w innych zakątkach ówczesnej Europy. Ten, wiedziony ciekawością badawczą muzykolog-hermeneuta, z wielkim znanstwem, i właściwą sobie swadą, zanurza się w treści francuskojęzycznych XVII-wiecznych traktatów muzycznych, które stanowią dla niego podstawę źródłową dla rekonstrukcji rzeczywistych uwarunkowań wielogłosowych praktyk muzyczno-liturgicznych epoki Ancien Régime'u. Autor zasługuje na słowa uznania za wnikliwe i kompetentne studium badawcze będące znaczącym wkładem do poznania założeń ówczesnej teorii i praktyki muzyki tworzonej na potrzeby Kościoła rzymskokatolickiego.

Przedłożone mojej ocenie opracowanie jest z gruntu szczegółowe, wnoszące do dotychczasowego stanu wiedzy w polskim piśmiennictwie muzykologicznym cały szereg nowych treści, podejmowanych dotychczas jedynie okazjonalnie. Wynika to zapewne nie tyle z braku zainteresowań tą sferą badawczą, ile raczej z trudności, z jakimi musi zmierzyć się badacz podejmujący tego rodzaju studia. Twórcze pochylenie się nad tą niełatwą problematyką przez M. Aleksandrowicza, wymagające także wiedzy z wielu innych dyscyplin naukowych, doskonale wypełnia deficyt prac z tego zakresu.

Autor przedstawił rezultaty swoich dociekań w czterech komplementarnych rozdziałach, skonstruowanych treściowo na zasadzie tzw. *koła hermeneutycznego*, uwzględniającego kontekst liturgiczny, rozwój myśli muzycznej oraz praktyczne zasady kompozycji. Z racji przyjęcia takiej metody badawczej nie może dziwić wielość zamieszczonych w pracy cytatów z odnośnych źródeł, dzięki którym Autorowi udało się dokonać wiarygodnej rekon-

strukcji hermeneutycznej. Warto dodać, iż dotychczas w muzykologii nie wykształcił się jakiś wiążący kanon reguł z zakresu hermeneutyki. Każdy z badaczy kieruje się w pewnym sensie własną wizją wykładni muzyki. Wnikając w treść dysertacji śmiało można stwierdzić, iż M. Aleksandrowiczowi udało się nakreślić swego rodzaju zespół prawideł hermeneutycznych. Nie tylko bowiem dokonał on dogłębnej eksploracji wytypowanych traktatów muzycznych (łącznie 36), ale wyłuskał z nich, na ile to możliwe, problem rozumienia, tworzenia i uprawiania muzyki przez ówczesnych jej twórców.

Treść pierwszego rozdziału wypełnia metodologicznie uporządkowane studium historyczne. Obejmuje liturgiczne uwarunkowania francuskiej polifonii religijnej XVII wieku, potrydencką odnowę liturgiczną (liturgia mszalna i *officium divinum*), kościelne szkolnictwo muzyczne, polifonię wokalną, rolę instrumentów muzycznych w liturgii oraz teologiczny i pastoralny wymiar muzyki liturgicznej. Kwestie te stanowią oczywisty fundament i jednocześnie szeroki kontekst do dalszych, coraz bardziej szczegółowych badań.

Rozdział drugi poświęcony został badaniom francuskiej teorii muzyki monodycznej i wielogłosowej XVII stulecia. Autor naświetlił treść wydawanych w tamtym czasie francuskojęzycznych traktatów muzycznych oraz zajął się kluczowymi kwestiami dotyczącymi teorii muzyki, niejednokrotnie omówionymi w sposób bardzo drobiazgowy, i jej kształtu w ówczesnej praktyce muzyczno-liturgicznej. Skrupulatne podejmowanie tych zagadnień przez Autora świadczy o jego dużej erudycji i dogłębnie wystudiowanej myśli teoretyków francuskich.

Rozdział trzeci z kolei koncentruje się na ukazaniu warsztatu XVII-wiecznego kompozytora francuskiego. M. Aleksandrowicz podejmuje trud rekonstrukcji procesu tworzenia wielogłosowej kompozycji muzycznej z perspektywy omawianej epoki. Szczegółowo ukazuje zasady warsztatu kompozytorskiego i jego praktyczne zastosowanie. Dowodzi m.in., iż fundamentem codziennej praktyki muzycznej były zasady wypracowane we wcześniejszych epokach.

Ostatni, IV rozdział dotyczy wielogłosowej praktyki muzyczno-liturgicznej w XVII-wiecznej Francji. Autor w przekrojowy sposób prezentuje główne rodzaje technik wielogłosowych, znajdujących swe zastosowanie w ówczesnej liturgii, formułując cały szereg ważnych wniosków, m.in. wskazuje na technikę *alternatim* czy sztukę improwizacji.

Należy zdecydowanie podkreślić, iż przeprowadzone przez dr. M. Aleksandrowicza studia nie mają charakteru odtwórczego. Autor podjął ogromny trud niezwykle rzetelnych analiz oryginalnych tekstów, wyliczając w konkluzji dysertacji wiele wartościowych stwierdzeń, świadczących o odrębności i specyfice francuskiej twórczości liturgicznej, m.in. wskazując na wypracowany przez tamtejszych kompozytorów własny „język dźwiękowy” na potrzeby ówczesnej liturgii katolickiej, czy improwizowane „maniry” wielogłosowe.

Rozprawa dr. M. Aleksandrowicza jest ponad wszelką wątpliwość owocem jego gruntownych, specjalistycznych i interdyscyplinarnych badań. Należy bezwzględnie do pionierskich i całościowych monografii naukowych, stanowiących bardzo cenny wkład do aktualnej wiedzy na temat francuskiej polifonii liturgicznej XVII wieku. Osiągnięte przez niego rezultaty należy uznać za znaczący i jakościowo nowy wkład w obszarze badań teorii muzyki.

Daje to polskiemu muzykologowi świeży, w pełni czytelny obraz odmiennego dziedzictwa muzycznego ówczesnej Francji na tle innych krajów europejskich.

Treść, dobrze przygotowanej od strony edytorskiej, książki uzupełniają liczne przykłady nutowe i diagramy. Są one bardzo czytelne i zrozumiałe, co pozwala Czytelnikowi natychmiast zorientować się, co Autor opisuje. Całość jest solidną, rzetelnie dopracowaną publikacją naukową.

Miłośzowi Aleksandrowiczowi należą się słowa uznania za tak wnikliwe i kompetentne studium badawcze, będące konkretnym wkładem do lepszego poznania założeń ówczesnej teorii i praktyki kompozycji.

*Ks. Piotr Wiśniewski
Instytut Muzykologii KUL
e-mail: wisniewskipiotr@op.pl*